

МАХМУТ ЧЕЛИК

ИВАНА КОТЕВА

МИСТИЧНИТЕ ПЯТЕКИ НА МЕРЛАНА И ЈУНУС ЕМРЕ

(СЛАБЕИТЕ НА МИСТИЧНАТА ЛЪУБОВ)

ШТИП 2020

Махмут Челик, Ивана Котева
Мистичните патеки на Мевлана и Јунус Емре

Лектура:

Проф. д-р Толе Белчев

Едитор:

Доц. д-р Зеќи Ѓурел

Рецензенти:

Проф. д-р Ранко Младеноски

М-р Умит Сулејмани

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

821.512.161.09"12/14"

821.221.1.09Руми,М.Џ.

821.512.161

ЧЕЛИК, Махмут

Мистичните патеки на Мевлана и Јунус Емре / Махмут Челик, Ивана Котева. - Штип : 2-ри Август, 2020. - 82 стр. ; 30 см

Белешка за авторите: стр. 80-81. - Библиографија: стр. 78-79

ISBN 978-608-4879-26-8

1. Котева, Ивана [автор]

а) Руми, Мевлана Џелаледин, 1207-1273 б) Емре, Јунус, 1238-1320 в)

Турска книжевност - 12-14 в.

COBISS.MK-ID 51224325

ПОСВЕТЕНО НА ПРОФ. Д-Р ВУОЈЕТА ДИМОВА,
ПРВИОТ ДЕКАН НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ И ЕДЕН ОД
ОСНОВАЧИТЕ НА КАТЕДРАТА ЗА ТУРКОЛОГИЈА НА ИСТИОТ ФАКУЛТЕТ
ПРИ УНИВЕРЗИТЕТОТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ВО ШТИП,
Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

РЕЦЕНЗИЈА

Книгата „Мистичните патеки на Мевлана и Јунус Емре“ подготвена од нашите колеги проф. д-р Махмут Челик и м-р Ивана Котева е повеќенаменска. За студентите со немајчин турски јазик претставува помошен учебник за предметот „Стара турска книжевност“, а останатите читатели, пак, ги запознава со корените на турската литература и нејзините големи претставници – Мевлана Џелаледин Руми и Јунус Емре.

На самиот почеток, авторите на книгата нè запознаваат со турскиот народ кој до примањето на Исламот живеел номадски живот на територијата на Средна Азија. Иако темата на книгата е мистичната книжевност и нејзините најголеми претставници, Мевлана и Јунус Емре, односно периодот по прифаќањето на Исламот, сепак дознаваме дека овој народ имал своја книжевност и во предисламскиот период.

Суфизмот (исламскиот мистицизам) кај анадолскиот народ промовира мир, братство и еднаквост помеѓу луѓето. Главните ликови на оваа книга – Мевлана и Јунус Емре – всушност се најдобрите претставници на оваа традиција, чишто дела биле клучен фактор во создавањето на хуманистичен концепт кај овој народ, кој го обележил интелектуалниот живот на Турците од последните неколку векови до денес.

Со воодушевување го читавме делот во кој се опишува нивната мисија. Зборовите за овие големи духовни учители и поетски гении во човештвото ни ги стоплија срцата. Тие велат дека не постои разлика помеѓу раси, народи, вери, полови и слоеви, а притоа сите луѓе ги повикуваат на хуманост и правда.

Не останавме рамнодушни на нивните мудри и моќни зборови и цитати кои и кај нас изнудија размислување за да станеме свесни за моќта и внатрешната убавина која ја поседуваме.

Турската литература, но и култура, со сигурност може да биде горда на овие гигантски султани. На Мевлана, големиот филозоф и мистичен лиричар, на кого дури и германскиот поет

Гете му позавидел, но и на Јунус Емре, човекот кој пред 750 години раширил раце за човештвото, творејќи на едноставен и разбирлив турски јазик, сите луѓе ги повикува на сакање без оглед на разликите во јазикот, во верата. Неговата вредност и заслуга ја докажува во 1991 година – периодот кога на светот му требаше силниот глас на овој поет, неговата опомена и повикот на љубовта со најискрени изрази. Имено, 1991 година од страна на УНЕСКО беше прогласена како „Година на љубовта на Јунус Емре“.

Во еден дел од книгата авторите велат: *„По повод Јунус Емре, човекот кој му се обрати на светот и ги повика луѓето на единство, правда, мир и братство, нашиот долг е: поткрепа на добрата волја, слободата на мислењето и љубовта. Сето ова сме должни да му го кажеме на светот.“* Во право се – и Јунус Емре и Мевлана се веројатно најголемите придобивки на турската култура и литература, тие се ѕвездите кои се родени никогаш да не згаснат! Им честитаме и им се заблагодаруваме на авторите што се одлучиле да ни ја приредат токму оваа книга преку која ќе научиме многу за внатрешната убавина, за љубовта – да сакаме, да се сакаме.

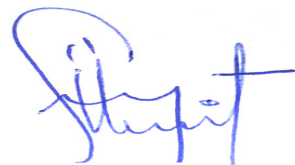
Ова е книга која секој треба да ја прочита.

Топло ви ја препорачуваме!

Проф. д-р Ранко Младеноски

М-р Умит Сулејмани

ПРЕДГОВОР

Турскиот и македонскиот народ имаат петвековно заедничко минато, што значи дека биле заедно доволно долг период за да си пренесат едни на други дел од своите култури, традиции и јазици. Заедничката историја и културните сличности кои се темелат на овој период, денес резултираат со интензивни соработки во различни сегменти од животот на овие две земји. Еден пример за оваа соработка се турските инвестиции, компании кои имаат важна улога во деловната сфера во нашата држава. Друг ваков пример постои и во културата и уметноста. Имено, во повеќе универзитети ширум нашата држава денес, се изучува турскиот јазик односно постојат катедри/групи за турски јазик и книжевност каде што се изучува турскиот јазик, литература и култура. Таков е случајот и на Филолошкиот факултет при универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип каде што од 2009 год. функционира групата за турски јазик и книжевност, а ние со гордост, секојдневно ја извршуваме нашата мисија, пренесувајќи им го на студентите сето наше знаење од оваа област.

На нашата катедра студираат студенти од различни националности т.е. покрај студентите со мајчин турски јазик има и студенти кои овде почнуваат да го учат јазикот. Наше мислење е дека со оваа книга ќе им излеземе во пресрет на студентите кои допрва го изучуваат турскиот јазик, односно имаат потреба од македонска поддршка за полесно и подобро совладување на материјалот. Истата претставува помошен учебник за предметот 'Стара турска книжевност' кој се изучува на катедрите за турски јазик и книжевност на универзитетите во нашата држава и е подготвена според наставната програма на истоимениот предмет. Но, не само за нашите студенти, книгава им ја наменуваме и на сите љубители на литературните дела, на сите оние кои сакаат одблиску да се запознаат со турската

литература, особено со најголемите мистични имиња Мевлана и Јунус Емре чиишто погледи и зборови надживеале повеќе вековни цареви, кралеви и империи.

Во книгата ви ги претставуваме животниот и творечки пат на овие два гигантски султани, како и нивните дела и со тоа одблиску им ги претставуваме на македонската читателска публика бидејќи податоците за нив на македонски јазик се многу оскудни. Читајќи ја книгата, ќе забележите дека тие имаат меѓусебно влијание еден на друг, дека имаат многу сличности, но исто толку и различности. Тие имаат ист стил на размислување и обработувале слични теми. Двајцата се крајно чувствителни во однос на социјалната правда. Јунус Емре кој бил дел од народот и постојано помеѓу народот бил многу прецизен за еднаквоста и рамноправноста. Мевлана пак на оваа тема се осврнува на она што треба да прават управителите и како треба да се живее. Тој своите дела ги спровел преку длабок филозофски филтер, а истите се темелат на љубовта. И Јунус Емре како и Мевлана има одредена духовна акумулација. Фактот што тој денес се нарекува поет не треба да значи дека му недостасува филозофска длабочина, бидејќи и Мевлана како и него е поет. Неговото дело „Диван-и Кебир“ кое е составено од рубаи и газели (форми на поезија во Диванската книжевност) како и неговото најпознато дело „Месневи“ кое се состои од 26 000 беити се доказ дека и тој бил поет.

Споредувајќи ги сличностите односно разликите на овие двајца мистици исто така забележуваме дека: двајцата се деца на фамилии кои емигрирале од Хорасан во Анадолија и потекнуваат од ист период (Јунус е роден 1240 год, а Мевлана починал 1273 год., Мевлана бил наклонет кон персискиот и истиот го воздигнал односно го прославил како книжевен јазик, а Јунус Емре пак обратно, тој успеал да создаде извонреден мистичен турски јазик кој ги топли срцата на народот. Јунус

Емре и Мевлана биле Пантеисти (верување според кое Господ и универзумот се едно исто), Мевлана Хуманист, Јунус Емре народен (популистички) Хуманист, Мевлана своите верувања и размислувања ги шири преку моралните приказни, Јунус Емре пак преку илахиите (духовни песни). Мевлана го познавале во повисоките општествени сталежи, додека Јунус пак го обожавал секој обичен човек, тој бил обично народно дете, великодушен, дарежлив, пријател, добро воспитан. Поседувајќи ги особините на туркменските дервиши Јунус имал големо влијание кај народот. Сонцето кое го просветли Мевлана беше Шемси Тебризи, а за Јунус Емре пак тоа беа душите и заедничките емоции на народот. Овие два лика се предводници во турската книжевност, Мевлана во филозофијата, Јунус Емре во народниот мистицизам и турскиот јазик. Но, како и да е, и едниот и другиот со своите дела оставиле длабоки траги кај анадолскиот народ.

Мевлана Џелаледин Руми и Јунус Емре се двајцата можеби најголеми претставници на старата турска книжевност, но не и единствените. Постојат уште многу големи и вредни имиња од овој период на кои што во оваа книга им отстапивме симболично место.

При подготвувањето на книгата воглавно користевме извори на литература на турски јазик, а сите тие се претставени во делот 'Библиографија'. Притоа сакаме да потенцираме дека се сретнавме со некои помалку познати арапски или персиски зборови. Некои од нив немаат соодветен термин за пренесување во македонскиот јазик и ги пренесовме во оригинал бидејќи при обработката на уметничките книжевни текстови во поглед на јазикот, формата, метриката, стилот и содржината потребно е да се применуваат технички термини. Сето ова го правиме со цел, читателите, односно студентите до себе да имаат речници, енциклопедии и да стекнат навика истите да ги употребуваат. Ние во овој случај се послуживме со

книгата „Енциклопедија на книжевни термини“ од проф. д-р Туран Караташ.

Книгата „Мистичните патеки на Мевлана и Јунус Емре“ е подготвена според правописот на македонскиот јазик.

Издавањето на оваа книга го гледаме како потреба, а не случајност. Како што споменавме претходно, книгава им ја посветуваме на студентите кои го изучуваат турскиот јазик и книжевноста, но и на сите љубители на литературните дела, на оние кои сакаат одблиску да се запознаат со старата турската литература и нејзините нај познати имиња Мевлана Џелаледин Руми и Јунус Емре.

Искрено посакуваме оваа книга како помошен учебник да ја надополни празнината на ова поле и да им биде од голема полза на студентите. Се надеваме дека ќе најде на голем интерес и кај останатата читателска публика и дека конструктивните критики од некои наши колеги и критичари ќе бидат изнесени во некоја нова книга.

*Проф. д-р Махмут Челик
м-р Ивана Котева*

ПОЧЕТОЦИТЕ НА ТУРСКАТА КНИЖЕВНОСТ

Во турската книжевност се бележат три развојни периоди:

1. Предисламски период
2. Турска книжевност под влијание на Исламот и
3. Турска книжевност развиена под влијанието на западот.

Предисламскиот период на турската книжевност се однесува на времето кога Турците живееле номадски живот во границите на територијата на Средна Азија. Кога станува збор за временската рамка, непознато е од кога започнува оваа книжевност а истата траела до 11 век, односно до првите почетоци на исламизацијата. Како што е случај во целиот свет, така и кај турскиот народ, книжевноста започнува со усните дела. Имено, во овој предисламски период постојат усмен и писмен дел. Усниот период траел до 8 век, а од книжевни жанрови, во него се среќаваат кошук, сагу, сав, дестан(еп) и др. кои се во форма на песни и воглавно се пееле при изведување на некои обреди, прослави, погребни како и при одење на лов, додека во еповите пак се прикажувал животот и храброста на јунаците од тоа време.

Веднаш по завршувањето на усниот период, во 8 век, настапува периодот во кој се појавуваат првите пишани дела кои и припаѓаат на турската книжевност. Во овој период Ѓоктурците и Ујгурците создале свои азбуки со кои ги напишале овие дела. Станува збор најпрвин за орхунските споменици кои биле поставени по течението на реката Орхун а на нив биле испишани постојаните борби помеѓу турскиот и кинескиот народ како и извојуваните победи на тогашните предводници на племињата Тон Јукук, Билге Кан, Ќул Тигин и др.

Покрај ѓоктурското во овој период е присутно и ујгурското писмо на истоименото племе кое што исто така дало свои пишани дела под влијанието на Манихеизмот.

Првите допири на Арапите со овие номадски племиња го претставуваат и почетокот на исламизацијата на турскиот народ. Првото племе кое го примило Исламот во 11 век е племето Караханли. Набргу потоа исламската вера брзо се распространувала и кај другите племиња што резултирало со многу промени во културата, традицијата и животот на овој народ, а, се разбира не останала поштедена и тогашната книжевност.

Првите влијанија на Исламот врз турската книжевност се забележуваат во така наречениот 'преоден период' кој траел два века, односно од 11-от до 13-от век. Дотогашната турската книжевност потпаднала под влијание на арапската и персиската книжевност, што значи дека во делата кои биле пишувани во овој период покрај ујгурското писмо се употребувале многу зборови од арапско и персиско потекло, а преку нив во турскиот јазик навлегле многу верски термини поврзани со Исламот, што значи дека во нивната содржина овде се среќаваат белези од дотогашната книжевност испреpletени со белезите на новата, исламска култура.

Моќта на своето влијание арапско-персиската книжевност ја покажала и во поглед на стилот на пишување, односно при пишување на делата биле употребувани стилски изразни средства и симболи карактеристични само за исламската култура.

Во овој преоден период се пишувале дела за повисоката класа на луѓе, односно за филозофите и високообразуваните, но и за поедноставните луѓе, а сите тие имале поучни содржини и една заедничка цел - да се претстават убавините и доблестите на Исламот.

Првите четири дела кои биле напишани во овој период се: „Кутадгу Билиг“ од Јусуф Хас Хаџип, „Дивани Лугати'т Турк-Кашгарли Махмут, „Атабетлул Хакајик“ од Едип Ахмет Јукнеки како и „Диван-и Хикмет“ од Ахмет Јесеви.

Во 12-13 век во Анадолија била основана Селџучката држава. Тогашните турски господа во Анадолија станале приврзаници на државата и ова за нив бил најсилниот и најсветол период. Арапскиот јазик станал официјален, а персискиот пак, бил јазикот на книжевноста. Во овој период биле напишани многу дела на овие јазици.

Во 13-от век Селџучите сакале да постигнат целосна политичка власт, воделе постојани борби, даноците кои ги плаќал тукашниот народ на Монголците и нивната инвазија како и тешките животни услови на Турците биле причина за појавата на мистицизмот. Од една страна големите научници и филозофи Мевалана Џелаледин Руми, Сухреверди, Ахи Еврен, Фахредин-и Ираки пишувале дела на арапски и персиски јазик, притоа ги читале во сараите и на тој начин го промовирале мистицизмот. Од друга страна пак, дервишите на Ахмет Јесеви кои дошле во Анадолија, ги ширеле мистичните погледи, како и љубовта кон Бога. Со таа цел овие дела ги содржеле темите: мистицизам, вера и морал. Мевлана своите дела ги пишувал на персиски јазик, а во некои од неговите поезии се среќаваат стихови на турски јазик. Во 13-от век овие дела почнале да се пишуваат на турски јазик, а мисијата ја продолжиле Ахмед Факих, Шејад Хамза, Султан Велед, Хоџа Дехани и Јусунс Емре. Делата на овие предводници биле основа и поттик за создавање на безброј нови дела кои направиле големо влијание кај народот, со нив биле основани повеќе дервишки редови кои пак создале многу нови поети. Овие дела претставуваат големо богатство за турската книжевност во исламскиот период.

ПРОЦЕСОТ НА ИСЛАМИЗАЦИЈА КАЈ ТУРСКИОТ НАРОД

Името на Арапите, за прв пат во историјата на светот се среќава со процесот на исламизација врз турските племиња. Постојаните освојувања со политички и социо-економски карактер им помагаа во реализацијата на нивната цел, т.е. во ширењето на исламот. Не може да се каже дека првите контакти помеѓу двата народа поминале во пријателска атмосфера, но, сепак текот на времето и споделувањето на заедничките простори, придонеле за позитивен тек во нивниот сооднос.

Многубројните турски номадски племиња, во предисламскиот период верувале во небескиот Бог и бозкуртската (степска) култура. Истите, имале многу сличности со исламската вера и социјалната структура, поради што станале едни од водечките причини за нивно ориентирање кон исламот. Централно место во нивното верско размислување и верување бил нивниот создавател, неспоредливиот Бог кој имал апсолутна моќ. Зборот Бог секогаш се употребувал заедно со зборот *небо* (небески). Во една ваква состојба, Турците веруваат дека нивното постоење и нивниот живот му го должат на Бог кој живее на небото. (Kafesoğlu, 1995:296)

И натписите на орхунските споменици велат дека Гоктурците (турски племиња кои живееле во Средна Азија и верувале во небескиот Бог), верувале дека назначувањето на нивниот крал и моќта која тој ја поседувал, му била подарена од Господ. (Turan, 1993:3)

Покрај ова и Шаманизмот, како вид на религија бил доста застапен меѓу турските племиња. Зборот *шаман* најверојатно потекнува од тунгускиот јазик. Поимот шаманизам се однесува на верувањата дека во светот владеат непознати сили и души на починати со кои може да комуницира само посебно опремено лице, шаманот, човек кој го сметаат за врач или чудотворец, народен лекар кој може да стапи во контакт со светот на

духовите. Верувањето во култот на предците како и адаптивбилноста, кои ги нуди овој правец биле лесно прифатени од стана на Турците. Поради тоа, често пати се мешаат ѓоктурското верување и шаманизмот, но сосема е погрешно мислењето дека овие две верувања се исти.(Usta, 2016:13-29)

Најголемите недостатоци на религиите во кои верувале Турците пред да го прифатат исламот, биле правилата кои ги опфаќале овие религии како и спротивноста на системот на верување со социјалната структура. Наспроти ова, прописите на исламот покажувале флексибилност во поглед на географијата и општеството како и зачувување на старите обичаи и традиции, што било од големо значење за Турците.

Контактот помеѓу Турците и Муслиманите бил на територијата на Хорасан и Маверунехир. Овде, неверниците биле повикувани да се приклучат кон Исламот, а за таа цел биле изградени околу 10.000 станици, полу воени згради и теќиња каде што престојувале газиите (луѓе кои учествувале во светата војна за ширење на исламот). Во оваа света војна учествувале многу научници, суфии и мутасавуфи, кои што вложувале голем напор во ширењето на оваа религија. Притоа биле користени разни методи за да им се објасни Исламот на Турците кои не го познавале арапскиот и персискиот јазик. Имено, суфиите, на многу лесен и едноставен начин се труделе да го направат тоа. Најголема помош, односно олеснителна околност во нивната мисија била верувањето во небескиот Бог односно Шаманизмот, а Турците во овие суфии гледале шамани. Така и обредите наречени зикир кои што ги изведувале во теќињата имале многу сличности со нивните претходни обреди и ритуали. (Tamir, 1996:2)

Исто така и трговската дејност која постоела помеѓу овие два народа, придонела до запознавање и привлечност кон Исламот. Имено, честите контакти на турските и муслиманските трговци биле прилика Турците одблиску да ја запознаат, а

секако и да ја прифатат исламската вера. Племињата Хазар и Итил Бугарите се класичен пример за тоа.

Процесот на исламизација започнал во просторот на племето Карахан на чело со Сатук Бура Хан, а завршил за време на владеењето на неговиот син Муса Хан (956-958). Тие го отпочнале овој процес, а подоцна заедно со суфиите и светите војници продолжиле во распространување на истиот. Во 960 год. 200.000 шатори со турско население, а во 1043 год. 10.000 шатори на турските племиња го прифатиле Исламот. (Usta, 2016-13-29) И првиот превод на турски јазик, делото наречено Куран-и Керим било направено токму во овој период, односно во времето на Караханлиите.(Aksu, 2001:288)

Подоцна, во XII -от век, Ахмет Јесеви длабоко ги поставил и зацврстил погледите кон Исламот кај Турците кои живееле во северниот и источниот предел на областа Сејхун. Неговото учење се проширило и кај бозкуртските Турци на територијата на Турскистан и долж Анадолија. А, тарикатите Кубреви, Бекташи и Накшии кои дејствувале подоцна, всушност биле следбеници на Ахмет Јесеви. (Usta, 2016:13-29) Ахмет Јесеви и неговиот тарикат(секта/дервишки ред) како и подоцнежните суфии како што се на пример Јунус Емре и Мевлана Џелаледин Руми, на многу едноставен и лесно прифатлив начин продолжиле да го шират исламското гледиште помеѓу турското население. На тој начин обезбедиле полесно прифаќање на оваа религија.

ПОЈАВАТА НА СУФИЗМОТ/ ИСЛАМСКИОТ МИСТИЦИЗАМНА ТУРСКОТО ПОДНЕБЈЕ

Уште во раниот исламски период, некои од следбениците на Исламот не се задоволувале само со почитување на неговите прописи. Овие лица со помошта на свои идеи се обидуваале да се ослободат од се што е телесно и врзано за материјалниот свет за да си ја очистат душата од сето тоа што се мисли дека е грешно, посветувајќи се целосно на испосништво. Ова движење бројчено се зголемувало со ширењето на Исламот во VIII век. Претставниците на ова движење помалку внимание им посветувале на правните и на филолошките аспекти на Куранот и на Хадисите отколку на нивното значење во смисла на управувањето со душата, кому му посветувале повеќе внимание. Во нивното учење исто така и прашањето на догмата и на метафизиката биле релативно занемарени. На тој начин настана нов вид на толкување на исламската теологија кое толкување претставуваше наука на побожното самоистражување на религиозната психологија. Двата најголеми претставници на ваквата побожност биле Ал Хасан Ал Басри и Ал Мухасиби. Ова движење имало широк дијапазон на делување и на толкување тргнувајќи од аскетизмот и навлегувајќи длабоко во духовното и хуманото толкување на религијата заснована врз едноставни и обични толкувања на истата.

Следбениците на ова движење во втората половина на VIII век ќе бидат именувани како „Суфии - Мутасавуфи“, а науката која што на некој начин ја создале се вика „СУФИЗАМ“ или пак „Наука за внатрешноста“ или „Учење за делата на срцето“. Ваквото именување има основа во тоа што нивното толкување на религијата, како и делата кои подоцна ги создале според нив, пред сè биле инспирирани од внатрешноста на телото односно од срцето како центар на вдахновение.

Водачите на ова движење се именувале како „СУФИИ“ односно како врховни духовни учители. Името „Суфи“ според веќе општоприфатеното научно толкување доаѓа од волнената облека што самите ја носеле. Нивната мантија што ја носеле е тесно поврзана со испосништвото.

Покрај поинаквото толкување на духовниот живот, кај ова движење особено карактеристично е вклучувањето на музиката и слушањето на поезијата во максималното чувствување на духовното. Иако според некои ориенталисти ова поврзување на музиката и религијата се појавило малку подоцна, сепак веројатно е дека суфиската пракса на слушање на поезија и музика наречена „Сема“ датира уште од VIII век. Во еден ист собир покрај „Сема-Сама“ (слушањето на музика и поезија) исто така и „Зикрот“, односно праксата за што повеќе спомнување на името на Бога, би можел да се комбинира со претходната.

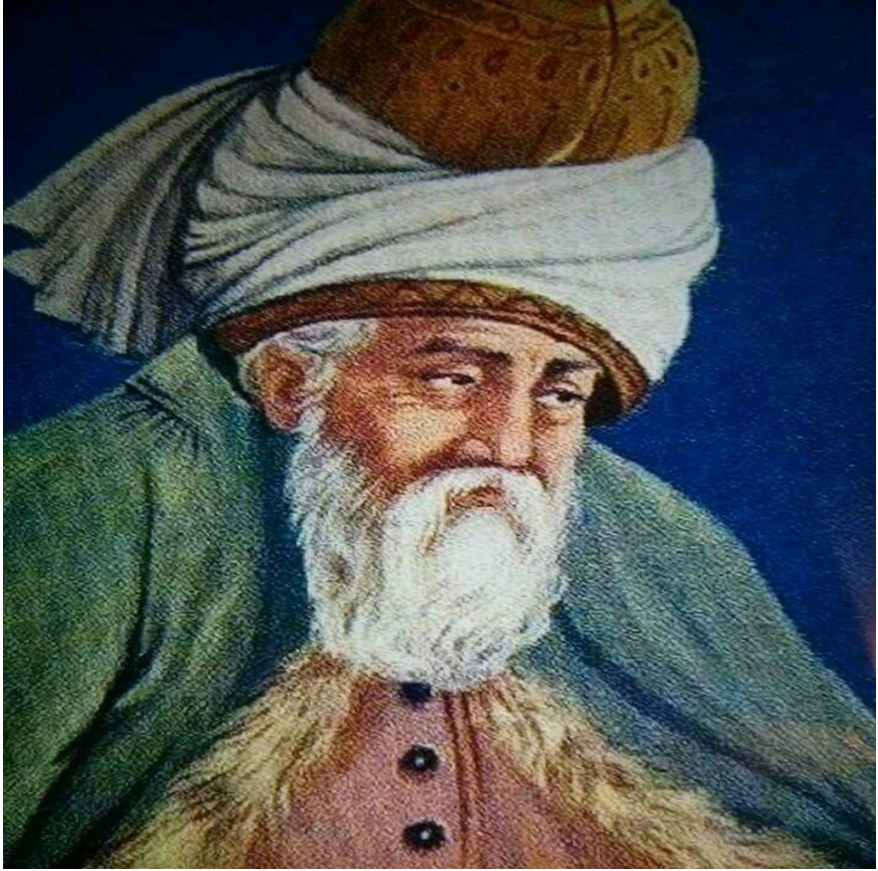
Како места кај што постанал раниот „Суфизам“ се вбројуваат: Месопотамија, Палестина, Иран, Египет и др. Но, уште во раниот период на класичниот Суфизам (XII-XIII) век почнале да се развиваат школи т.н. „Тарикати“. Развојот на овие школи пред се бил условен од склоноста на Суфиите и нивните следбеници-дервишите, да го следат учењето и животот на еден Шејх за разлика од друг. Значи за редови или групи може да се зборува само тогаш кога групите се набљудуваат во таа смисла и кога го прифаќаат името на еден заштитник или втемелувач на еден одреден ред-тарик. Поглаварите и Суфиите на овие редови се чувствувале како предводници на Илсамот и со тоа ја оправдувале својата јавна религиозна пракса како што е колективното спомнување на името на Бога - зикир и слушање на поезија и музика - Сема. Кај некои редови било карактеристично само колективното споменување на името на Бога, кај други пак само слушањето на поезија и музика, а кај трети и двата ритуали заедно се практикувале. (Млада месечина, 1993)

Основач на Суфизмот во турско - исламскиот свет е Ахмет Јесеви кој во XII -от век напоредно со исламот започнал да го шири и ова верување. Со своето дело „Диван-и Хикмет“ и мисионерите кои ги испраќал од Средна Азија до Анадолија, успеал да ги постави темелите на Суфизмот во овие простори. Делото на Ахмет Јесеви станало поттик и за Јунус Емре и Мевлана кои исто така продолжиле да ја шират и развиваат суфиската филозофија која се вкоренила во многу делови на Турција, и како што е општо познато, се проширила, а се шири и ден денес во целиот свет.

Хуманистичкиот анадолиски суфизам од 13-от век кој промовира мир, братство и еднаквост помеѓу луѓето, вредност на човекот по неговото морално усовршување и склоност кон човекољубие, Турците го пренеле во делови од Азија, на Балканскиот Полуостров, Северна Америка, па дури и во Индокина...

Традицијата на човекољубие кај Турците најдобро ја претставуваат Мевлана Џелаледин Руми и Јунус Емре. Нивната поезија е олицетворение на суштината на турското, односно анадолиско-исламското човекољубие и послужила како извор на хуман концепт кој помалку или повеќе го обележил интелектуалниот живот на Турците од последните неколку векови па се до денес.

МЕВЛАНА ЦЕЛЈАЈЕДИН РУМУ
(1207-1273)

Мевлана Џелаледин Руми е еден од најголемите духовни учители и поетски гениј во човештвото. Од самото име „Мевлана“ кое значи „голем духовен учител и голем човек“ може да се види за каков мистик се работи бидејќи тоа име било давано само на исклучително заслужни достоинственици. Прекарот “Руми“ го добил поради тоа што живеел и дејствувал во Анадолија.

Руми е роден 1207 год. во Белх - Авганистан како дете на една благородничка фамилија. Татко му Бехаледдин Велед бил висок исламски свештеник кој ја носел и титулата „Султан - ул Улема“. Поради наездата на монголската орда, татко му со своето семејство, со своите дервиши и со еден голем караван го напуштил Белх и емигрирал. Откако поминале повеќе муслимански земји, во периодот помеѓу 1215 и 1220 год. се населиле во Караман, Анадолија која тогаш била дел од селџучкото царство.

Овде Мевлана ги завршил сите верски школи и го достигнал степенот на образованието на својот татко. Во меѓувреме се оженил со Ѓевхер Хатун која му донела на свет два сина: Алаеддин Челеби и Султан Велед, а неколку години подоцна по смртта на неговата сопруга, Мевлана се оженил со г-ѓа Керра Хатун од која што ги добил синовите Музаффередин и Емир Алим Челеби, како и ќерката Мелике Хатун.

СРЕДБА СО ШЕМСИ ТЕБРИЗИ

По смртта на неговиот татко во 1231 година, Мевлана отпатувал во Сирија. Имено, во тамошните градови Дамаск и Халеп престојувал седум години, по што се вратил во Коња каде што го наследил татковото место и предавал теолошки науки. На само 24 години, Руми имал врвно познавање од областа на религијата и природните науки. Животот на Руми бил сосема вообичаен за еден верски учител - подучување, медитација,

помагање на сиромашните, се до доцната есен во 1244 год. кога го сретнал талкачот дервиш ШемсиТебризи, кој од корен му го променил понатамошниот животен тек. Шемси преминал во неговата куќа, а Руми од научник и правник се преобразил во мистик и поет, кој повеќето свои дела од тој период ги пишувал под псевдонимот Шемси.

Постојат различни верзии за тоа како изгледала оваа средба, но како и да било, едно е сигурно, Шемси и Руми станале неразделни пријатели. Неколку месеци поминале заедно без било какви човечки потреби, внесени во сферата на чист разговор и дружба. Учениците на Руми се почувствувале запоставени, а Шемси, забележувајќи неволја, исчезнал неочекувано како што се и појавил. Се смета дека токму во овој период Руми се преобразил во мистичен уметник, станал поет, почнал да пее и да слуша музика, со часови вртејќи се во круг. Овде би го споменале и фактот дека токму Мевлана ѝ ја подарил примарната улога на музиката во религиозните ритуали и обреди.

Ритуалот „Сема-сама“

Стигнала вест дека Шемси се наоѓа во Дамаск. Руми веднаш го испратил својот син Султан Велед во Сирија за да го врати неговиот пријател во Коња. На повторната средба и едниот и другиот си паднале пред нозе така што „никој не знаел кој е вљубен а кој љубен.“ Шемси останал во домот на Руми и се оженил со една девојка која била дел од оваа фамилија. Повторно започнале долгите мистични разговори и повторно тоа предизвикало голема љубомора.

На 5 декември 1248 год. додека Руми и Шемси разговарале доцна во ноќта, Шемси бил повикан на задната врата. Излегол и никогаш повеќе не бил виден. Најверојатно бил убиен, а ако е така, Шемси навистина го дал својот живот за цена на мистичното пријателство со Руми. Ова мистериозно исчезнување длабоко го погодило Руми, затоа овој пат тој лично тргнал во потрага по пријателот и така стигнал до Дамаск. А таму сфатил:

Зошто би требало да го барам?

Јас сум исто што и тој.

Неговата срж преку мене зборува.

Сум се барал самиот себе!

НОЌ НА СОЕДИНУВАЊЕ

Неговата љубов и жал поради смртта на Шемси нашле свој израз во музиката, танцот и лирските песни собрани во обемната збирка под наслов „Дивани Шемси Тебризи“. Тие песни ги пишува Шемси, а по неговата смрт, пронајден е и друг соучесник, златарот Саладин Заркуб. Саладин станал пријател кому Руми му ги посветувал своите песни, не со толкав жар како на Шемси, туку со спокојна нежност. А кога починал и Саладин, таа улога ја презел Хусам Челеби, омилениот студент на Руми. Руми тврдел дека Хусам бил еден голем извор, кој ја разбираал опсежната таинствена уреденост и цел на духовните стихови на

дидактичко - епското дело од шест книги (подоцна наречени „Куран на персиски јазик“), кој така чудно се претвора од теорија во фолклор, од духовни досетки во екстатична поезија. Последните дванаесет години од својот живот, Руми, ова ремек-дело му го диктирал на Хусам, а истото било напишано за да ги упати своите ученици во метафизика.

Смртта за Мевлана значи повторно раѓање и соединување со Бога. Тој се радувал на денот кога ќе го напушти овој свет и ќе замине кај својот создавател, а тоа го искажувал и преку зборови:

***На денот на мојата смрт, мртвечкиот сандак се
движи-***

***Но тоа не значи дека срцето ми е уште на земјата!
Не плачете и не жалете ме: „Леле колку е страшно!“
Сте паднале во ѓаволска стапица - тоа е она што е
страшно!***

***На погребот мој не викајте: „Леле, се разделивме!“
За мене е тоа радосна средба!***

***Не викајте „збогум“ кога ќе ме стават в гроб-
Тоа е завеса што ќе крие вечно блаженство.***

***Видовте „симнување“ - сега гледајте „искачување“!
Зарем заоѓањето е погубно за сонцето и месечината?***

***Вам ви личи на заоѓање а всушност е изгревање;
Ковчегот личи на темница, а води кон слобода.***

Кое семе паднало во земја а да не изрти?

Зошто се сомневате во човечкото семе?

Па зошто душата на Јосиф би се плашела од овој бунар?

Овде замолчете,

***Отворете ги устите таму, за да одекнат вашите
химни!***

(„Гледај, ова е Љубов“)

Мевлана Џелаледин Руми, овој свет го напуштил на 17 декември 1273 год. а неговата смрт секоја година традиционално се одбележува во Коња со манифестацијата "Şeb-i Arus" (Ноќ на соединување). Смртта на Руми на турски јазик се нарекува "Vuslat" што во слободен превод би значело „Враќање кон Господарот“. На неговиот погреб се собрале десетици илјади луѓе од цела Анадолија. Христијани и Евреи од Коња дошле да му ја оддадат својата почит на големиот муслимански духовен водач во кого препознале вистинска света личност, човек кој целосно и безрезервно бил предан на исламската традиција.

Доколку постои една основна идеја која би ја означувала основата на неговата поезија, тогаш тоа е апсолутната љубов кон Бога. Неговото влијание врз литературата и сите облици на естетско изразување во исламскиот свет е непроценливо.

За Руми, во целиот свет се зборува со огромна почит. Долги години е најпродаван и најчитан поет како во Р. Турција така и надвор од неа, ширум светските граници. Од забрав го чуваат неговите зборови кои надживеале осум вековни цареви, кралеви и империи кои исчезнале како никогаш и да не биле, додека делото на еден поет од средниот век сеуште сјае со својата свежина и инспирација.

РУМИ И ИСЛАМОТ

Иако Руми и денес е познат како мост помеѓу религиите и помеѓу религиозните и атеистите, тој се смета за Сунитски Муслиман и ги одржувал „петте столба на Исламот“: вера во Алах и Мухамед, неговиот пророк, петкратна дневна молитва, аџилек во Мека, рамазански пости и помош на сиромасите. Во поезијата на Руми чести се фреквенци на Куранот, Законите и деловите на Стариот завет кои Исламот ги споделува со христијанството и хебрејството, како и на Хадитите, исламската теологија и делата на муслиманските мистици и поети од таа доба, како и Сана-и и Атар. Меѓутоа, религијата ја толкувал на оригинален начин, инклузивно и со изразена мистичка ориентација. Неговата верзија на исламот е либерална и отворена во таа мера што исламските теолози влегувале и сеуште повремено се во конфликт со суфистичките учења и практики - најмногу поради јасните именувања на сексот и виното. Самиот учител ова го рекол за својата религија:

„Ниту Христијанин, ниту Евреин, ниту Муслиман, ниту

**Хиндус,
Будист, Суфи или Зен. Ниедна вера
ниту обичај.**

...

**...Моето место е безмесно,
трага на бестрагата. Ниту тело ниту душа,
и припаѓам на вљубеноста, сум ги видел обата света
како еден и тој еден го повикувам го знам,
пре, последен, надворешен, внатрешен, само тој
здив кој дише човечки битија.**

(Од Само здив)

Неговата религија била и останала Љубовта, со силна и безвремена инспиративност потврдена од огромниот број поклоници на неговата реч од сите култури и поднебја низ столетијата и денес.

НЕГОВОТО ТОЛКУВАЊЕ НА СУФИЗМОТ

Мевлана не е директен основоположник на мевлевискиот ред, туку следбениците на овој ред користејќи го неговиот начин на толкување на духовниот живот и на неговиот својствен начин на изразување во неговите дела го виделе својот идеен водачпри што го зеле неговото име за име на својот ред. Инаку мевлевискиот ред го основал неговиот син Султан Велед, а го проширил и зацврстил неговиот внук Улу Ариф Челеби. Една од особеностите на овој ред е тоа што ги зачувал поетските творби на Мевлана и ги протолкувал на начин на кој што самиот ги напишал и ги протолкувал.

Мевлана пишувал на персиски јазик, но бидејќи бил жител на Коња и воопшто на Анадолија оставил длабоки траги во турската поезија. Со своето перо, со своите песни како и со

својот начин на живеење секогаш бил во служба на правдата, заштитиувајќи го народот од извесни „надуени“ аги и повикувајќи се на религиозната хуманост ги одвраќал од нивните лоши дела. Мевлана како верник кој што единствено му служел на човештвото, на хуманоста и на правдата, не правел никакви разлики помеѓу раси, народи, вери, пол и слој. Своите мисли Мевлана ги преточил и во стихови:

***„Дојди, дојди, кој и да си, што и да си, само дојди,
И да си безбожник или идолопоклоник, само дојди,
И сто пати да си го прекршил ветувањето, пак дојди,
И ние не сме без очај и неволја, само дојди!“***

Тој човекот го сфаќал единствено како Божји дар и кон него така се однесувал. Поради тоа тој секогаш бил против оние општества и поединци каде жената немала рамноправен статус. Исто така остро се спротивставувал и на робовладетелите, истакнувајќи дека сите луѓе пред Бога се еднакви, затоа така треба и да се третираат.

Основната мисла на мистицизмот - тасавуф дека „единствено нешто е духовната љубов и љубовта кон Божјиот дар - човекот“ кај Мевлана ќе се развие до кулминација, благодареејќи на неговото мистично изразување и големата поетска проникливост. Мистицизмот со Мевлана добил во својата отвореност и обемност. Според Мевлана, покрај човекот кој го сака Пресветлиот и тој исто така го сака него бидејќи тој е Негов дар и миленик. Затоа човекот треба да го знае тоа и така да постапува, обидувајќи се да остане чист колку што е можно повеќе. Но, за да го достигне овој степен човекот никогаш не треба да заборава на молитвите на „Сема-Сама“ и на религиозната музика кои човекот наполно го одделуваат од овој материјално зависен и со пакости полн свет, укажувајќи му на единствениот пат - Патот на Вистината.

Според Мевлана, човечкото суштество е поделено на два главни дела, мало Јас (личност) и безгранично суштество (душа). А каде тоа човекот живее кога неговиот физички облик не му е најважен? Не во чамецот, туку во брановите кои удираат по чамецот. Не во златото, туку во оганот кој го прочистува.

До суштинските промени кои нè воведуваат во мистерија, може да се допре само со помош на жив учител, преку вратата на лошите човечки искуства или по пат на невидливо присуство, придружник кој само вам ви е познат. За да се оствари таа преобразба, има толку начини колку што и луѓе.

Постои извесна состојба на свеста кој Руми ја нарекува величественост или возвишеност. Во неа врската помеѓу светот и неговиот создател постојано е неограничена, миризлива, силна и жива.

Во љубовен занес нè се заканува опасност, чувствуваме дека тоа чувство ќе нè промени од темел. И тоа е точно. Љубовниот крадец ги краде клучевите од нашите омилени соби, краде половина од нашата љубов. Кога настапува душевна љубов, доаѓа до разорен удар. Свеста се отвора и Пријателството се чувствува овде и сега. Љубовта со нашиот господар е со толкава убавина и длабочина што воопшто не сме осамени. Таа вртоглаво полна празнина е она што гностиците го нарекуваат *плерома*, а некои други - *облак на неинформираност*.

Поезијата на Руми сосем природно говори за телепатијата, прекогницијата (претходно знаење), комуницирање со мртвите, гледање во далечината и духовното патување. Моментот е, вели Руми, ембрион во лушпата на јајцето која се крши за да дојде до раѓање и постанување на една птица. Тоа е восхитувачка слика која ги преобразува ивиците на сегашноста.

Руми, живата душа ја споредува со овоштарник на јаболка, а јазикот со густата утринска магла која го прекрива. Постепено, како се раѓа сонцето и ја растерува маглата, сè подобро ја гледаме неискажливата убавина. И затоа пред сè треба да се посветиме на полирање(разувавање) на срцето: продлабочување во тишината и молитви кои помагаат душата да стане благородна и убава. Се препорачува, повремено, еднаш годишно, да обезбедиме неколку денови поминати без зборување и читање (а во наше време без телефон и телевизор). Допирот со реалноста тогаш станува целосен, позначаен и повозбудлив. Тишината ни овозможува да одиме подлабоко и да го вкусиме јадрото на нашето битие. Нема сомнеж дека и мистичните разговори на Мевлана и Шемси се темелиле на тишината.

Многу одамна, некој човек го прашал Руми: „Зошто толку зборуваш за молчењето?“, а неговиот одговор бил: „Оној изгорениот во мене никогаш не прозборел ниту еден збор.“

Големиот мистички поет на XX век, Рајнер Марија Рилке, кога ги видел мевлевиските дервиши во Каиро во 1910 год. рекол: „Со Руми скалата е подигната, бидејќи ова е тајна на човекот чие што клечење е потресно. Фокусиран на чудната тежина и големина во своите колена, тој му припаѓа на оној свет каде што висината е длабочина. Ова е ноќ на откриена блажена длабочина (мислејќи на ноќта на 17 декември 1273 год кога Руми починал а истата се слави како негово спојување со божественото.) (<http://www.ekologijasvesti.com/portal/index.>)

Мевлана подеднакво добро ги познавал и другите вери и науки како што се медицината и историјата, но сепак својот најголем дострел го достигнал во поезијата. Тој е секако еден од најголемите мистични лиричари. Со својата поезија толку се прославил што и германскиот поет Гете ќе му завиди и на некој

начин ќе го натера (со цел да ги изучи неговите песни) да го научи и персискиот јазик. Неговиот поетски збор и јазик бил достапен до сите слоеви на општеството. и бил еден од основните предуслови за негово општо прифаќање меѓу широките народни маси. Иако покрај персискиот, ги знаел турскиот и арапскиот јазик, сепак своите најголеми дела ги напишал на персиски јазик. Од сето ова може да се каже дека Мевлана отворил нов и оригинален лист во мистичната поезија. (Млада месечина, 1993)

РИТУАЛОТ „СЕМА“

Една од главните карактеристики на мевлевискиот ред секако е мистичниот религиозен ритуал наречен СЕМА. Со овој ритуал и со помош на звуците на инструментите нај, кудум, рубаб, сантур и др. овој ред успеал својот начин на духовното толкување на религијата да го направи достапен до своите следбеници и целосно прифатен како еден вид наука на духовниот живот во служба на хуманоста. Мевлевискиот ред го

прифатил танцот - играта со цел да го интензивира ефектот на музиката врз ритуалот. Но, со текот на времето музиката и танцот се преплетиле и правеле неделиво единство. Игрите пак во тие ритуали биле изведувани како обреди во славата на Бога и како потстрек за неодоливото доживување на внатрешната хармонија. Складниот покрет на телата наречен „тевџут“, во текот на слушањето на песните бил дозволен до одредени граници. Кај мевлевиите пак, овие покрети биле издигнати на високо ниво, на религиозен акт и секогаш присутни во религиозните ритуали. Овој религиозен-мистичен ритуал претставува кружно движење на следбениците - дервишите кои учествуваат во ритуалот проследен со музика - Сема и Зикирот - колективно споменување на името на Бога.

Секоја година во светиот мевлевиски град Коња, се одржуваат мистично - религиозните ритуали - обреди, по кој повод се собираат сите следбеници на мевлевискиот ред од сите страни на светот. Религиозниот ритуал наречен „Сема“ трае неколку дена и во тој период во Коња владее вистински мевлевиски празник каде следбениците на мевлевискиот ред под водство на главниот духовен водач - Шејх-от и со помош на играта и музиката се доведуваат себеси во состојба на екстаза и транс, која пак состојба претставува највисок дострел на екстаза и желба на секој следбеник на мевлевискиот ред, да го достигне тој степен.

ВЉУБЕНИК ВО НЕДОПИРЛИВОТО

Не постои човек кој не се воодушевува од зборовите на Руми, големиот поет, филозоф, мистик, правник, вљубеник во недопирливото. Неговите цитати се добро познати како мудри, моќни и изнудуваат размислување за да станеме свесни за моќта и убавината што ја имаме внатре во нас.

“Не тагувај. Сè што си изгубил доаѓа пак во друга форма“.

**** „Сè уште не знаеш? Твојата светлина е онаа што го осветлува светот“.**

**** „Не се чувствувај осамено, цел универзум е внатре во тебе.“**

**** „Зошто тропаш на секоја друга врата? Оди и тропни на вратата на твоето срце.“**

**** „Подигни ги твоите зборови, а не твојот глас. Дождот е тој што прави цвеќињата да растат, а не грмотевиците.“**

**** „Се во универзумот е внатре во тебе. Барај се од самиот себе.“**

**** „Блескај како цел универзум да е твој!“**

**** „Постојат илјадници начини да клекнеш на колена и да ја бакнуваш земјата и постојат илјадници начини да одиш повторно дома.“**

**** „Оние кои не сакаат да се променат оставете ги да спијат.“**

**** „Не се задоволувај со приказни, како сè одвиваат работите за другите. Расплети свој сопствен мит.“**

**** „Збогувањата се за оние кои љубат само со нивните очи. Бидејќи за оние кои љубат со своето срце и душа, не постои разделба.“**

**** „Зошто остануваш во затвор, кога вратата е ширум отворена?“**

**** „Пророците ја прифаќаат сета агонија и веруваат дека водата никогаш не се плаши од огнот.“**

**** „Вашата депресија е поврзана со вашата дрскост и одбивањето да се возвишите.“**

**** „Не тагувај. Сè што си изгубил доаѓа пак во друга форма.“**

**** „Вие сте родени со потенцијал. Вие сте родени со добрина и доверба. Вие сте родени со идеи и соншта. Вие сте родени со величественост. Вие сте родени со крилја. Не сте замислени да лазите, па затоа немојте. Вие имате крилја. Научете да ги користите и летајте.“**

**** „Тоа што го бараш, те бара тебе.“**

**** „Игнорирај ги оние што те прават тажен и те исполнуваат со стравови, до тој степен што те деградираат кон болест и смрт.“**

**** „Бидете сигурни дека во религијата на љубовта нема верници и неверници. Љубовта ги прифаќа сите.“**

**** „Кога сум тивок имам бура внатре во мене.“**

**** „Јас реков: Што е со моите очи?**

Бог рече: Задржи го погледот со нив кон патот.

Јас реков: Што е со мојата страст?

Бог рече: Оставија ја да гори.

Јас реков: Што е со моето срце?

Бог рече: Кажу ми што чувствуваш внатре.

Јас реков: Болка и тага.

Бог рече: Остани во нив. Раната е место преку која светлината влегува во тебе.“

ТВОРЕШТВОТО НА МЕВЛАНА

Богатиот опусна Мевлана се делата: „Месневи“ „Диван-и Кебир“ „Мектубат“ „Меджалис-и себ-а-и“ „Фихи Махиф“ и др. Најпознато од нив секако е „Месневи“ кое подоцна станало дело од кое што биле црпиени потребните упатства за дејствувањето и животот на мевлевискиот ред.

„МЕСНЕВИ“

Месневи е име на поетски стил односно форма во класичната источна поезија. Должината на стиховите е бесконечна, па затоа во неа воглавно се обработувале подолги теми но во форма на песна со римувани стихови.

Иако претставува форма на класичната поезија, сепак кога ќе се спомене терминот „месневи“ она што прво ни доаѓа на ум е делото „Месневи“ од Мевлана.

Според најстариот, достапен примерок од 1278 год. кој се наоѓа во Музејот на Мевлана, збирката „Месневи“ содржи 25.618 стихови. Напишана е на персиски јазик по арапска поетска мерка: фаилатун, фаилатун, фаилун. Издадена е во 6 тома. Мевлана, ова дело почнал да го пишува по желба на неговиот син Хусамедин Челеби. Според кажувањата на Хусамедин, Мевлана овие стихови ги кажувал додека шетал, седел па дури и за време на ритуалот Сема, а Хусамедин пак ги запишувал.

На молба на својот соработник Али Туркоглу, Челеби Хусамедин да напише некој песна која ќе ги обедини сите дотогаш напишани негови песни, Мевлана му ги дал 18-те стиха што веќе ги имал напишано. Поради тоа овие 18 стиха ќе влезат во предговорот на „Месневи“, а бројот 18 ќе биде свет број на мевлевискиот ред. Збирката „Месневи“ по десет годишно пишување е завршена во 1268 година. Бидејќи „Месневи“ своите основни замисли и вдахновенија ќе ги исцрпи од Куранот, таа ќе биде високо ценета во религиските кругови, при што ќе стане и света книга на мевлевискиот ред. Во самата книга се присутни мислите и идеите на другите големи мистици со кои тој води извесен дијалог, негирајќи ги или прифаќајќи ги нивните мислења по одредени прашања. Преводот на „Месневи“ на најоригинален и најдостапен начин до европскиот читател е направен на англиски јазик од страна на големиот ориенталист Рејнолд Николсон.

Збирката „**Диван-и Кебир**“ е едно од неговите поголеми дела која ги содржи скоро сите негови газели чиј број изнесува 2073 и 1791 рубани. Оваа збирка на најсликовит начин ја покажува неговата поетска големина.

Делото „**Мектубат**“ содржи 147 писма што ги има испратено до селџучките бегови.

Во збирката „**Меџалис-и себа-и**“ се собрани неговите 7 проповеди што ги одржал на арапски и персиски јазик.

Делото „*Фихи Мафих*“ е збирка на извесни слободни мисли и зборови на големиот мистичар и поет.

Животот и делата на Мевлана продолжиле да бидат духовен извор и пример на живеење и испосништво на мевлевискиот ред. Овој ред започнувајќи од синот и внукот на Мевлана како основоположници на истиот, прераснал во духовна династија и за прв пат бил наследен од татко на син. Секако, голема заслуга за развојот на овој ред во неговата почетна фаза има и Султан Мурат I, во чие време редот добивал и државна помош. На тој начин, почнувајќи од XIV век овој ред се оформил и зајакнал во сите негови институции. Градот Коња, каде што се наоѓа мавзолејот на Мевлана станал духовна престолнина на мевлевискиот ред.

ИЗБОР ПОЕЗИЈА

Дојди

*Дојди, дојди, кој и да си,
било да бегаш, трагаш или луташ,
тоа повеќе не е важно.*

*Дојди, овде не се бројат гревовите,
дури и да си паднал илјада пати,
дојди, дојди, што побргу дојди.*

Духот и телото

*Не ги храни двете твои страни подеднакво.
Духот и телото носат различни товари
и бараат различно внимание.*

Премногу често
ги ставаме дисаѓите врз Исус и го пуштаме магарето
слободно да трча по ливадата.

Не давај телото да го прави
она што духот го прави најдобро, и не ставај голем товар
врз духот што телото може лесно да го носи.

Без очекувања

Дух што живее на овој свет
а не носи љубовна руба,
таквото постоење е длабока срамота.

Безглаво вљуби се,
оти ништо друго нема освен љубовта.

Нема пат до присуството
освен преку љубовна размена.

Ако некој праша, Но што е љубовта?
одговори, Распојување на волјата.

Вистинската слобода ја добиваат оние
кои се ослободиле од прашањата
за слободна волја и судбина.

Љубовта е владетел.
Двата света играат преку него.
Тој едвај и забележува како се препелкаат.

Љубовта и љубовникот живеат во вечноста
Другите желби се замена
за таквиот облик на постоење.

*Колку долго лежиш во преградка со труп?
Љуби ја поарно душата што не се преградува.
Сè што се раѓа на пролет умира на есен,
но љубовта не се менува со добите.*

*Од вино измолзено од грозје
очекувај мамурлук.*

*На овој љубовен пат нема очекувања.
Не ти е лесно да го јаваш телото?
Симни се. Патувај без товар.
Крилја ќе ти се дадат.*

*Биди чист ко огледало
што ништо не одразува.*

*Исчисти се од слики и грижи
произлезени од замисли.*

*Сури во она што не се срами
и што не се плаши од никаква вистина.*

*Содржи ги сите ликови човекови во својот
без да ги судиш/*

*Биди чиста празнина.
Што има во неа? Прашуваш.
Тишина само можам да кажам.*

*Љубовниците имаат некои тајни
кои скришно ги чуваат.*

Дар без причина

Љубовта е безглаво смела; не разумот.

Разумот бара добит.

*Љубовта преплавува,
се согорува себеси, незасрамена.*

*А сепак, во мака,
Љубовта стапи ко воденичен камен,
тврдокорен и направ.*

*Веќе умрело гајлето за себе,
Таа ризикува сè и не баш ништо.
Љубовта го прокоцкува секој дар од Бога.*

*Без причина Господ ни го дал Битието;
без причина, возврати го дарот.*

Го гледам ликот

*Го гледам ликот
што дом ни беше.*

*Љубовта моја вели,
Сè ќе оставам за него.*

*Душата ја зафаќа биење
ко музика да свири.*

*Разумот ме прашува, Како се вика
оваа дабова сила што исправа
сè што вудве е сколчено?*

Се менува сè во ова присуство.
Ерменците и Турците веќе не знаат
кој е кој.

Душата везден се отвора навнатре.
Телото го напушта телото.

Незамисливо благо
тече низ тебе.

Не бери гајле што туѓинците велат.
Скриј се во својот таен срцев дом,
во таа купа тишина.
Говорот, без оглед колку кротко звучи,
е всушност своевидно фалење.

Нека тишината биде
твојата уметност.

Узда и слобода

Чаша сум ти во раката.
Погледни ме во очи и ќе видиш
дека по облик сум чаша
во бестелесна рака.

Земјата е пренаселена со потомци
од Адам и Ева. Сите се тие слики
на оваа безоблична љубов,
која знае што им треба на пустинското зрно песок,
на морската капка,
која везден се отвора и затвора
во твоето срце.

*Гледај како терачот го обучува магарето,
де го зауздува, де го ослободува,
му дава вода и јачмен,
за штом тоа го чуе неговиот глас
или свирка, да ги начули ушите,
да заврти главата.*

*И љубовта истото нам ни го прави.
Де нè зауздува, де нè ослободува.*

*Ги провираме главите
низ решетките на кафезот, но телото
не може да пројде. Велиме,
чунки крилјата не ни чинат.*

Постои еден возглед кој е пламен.

*Го кажувам ова за оние
кои по нас ќе живеат.*

*Ти си сув трат.
Оваа љубов не ја одложува
твојата преобразба во оган.*

*Те води по тајни патишта
каде разумот не ти помага.*

*Очите на Мухамед се склопени сега.
Звуците на кавалот тишуваат.*

*Овие зборови можеби не се чиста вистина,
но содржат сила
која можеш да ја искористиш.*

*Кога сонцето изгрева,
си забележал ли како некои ѕвезди,
мислам човечки битија,
блеснуваат посилно?*

Оган на полноќ

*Повик се слуша од мојата одаја
каде што се бев склопчил.
На сета моја похота и мртво живеење,
сè уште можам да живеам со тебе.
Ти сакаш така.
Ми подготвуваш и пренесуваш вечера.
Забораваш каков бев.*

*Морето се движи и се крева во горештината
на пладнето,
во жегата на оваа мисла што ја носам.
Зошто сепак човечки отпор не изгорува со оваа мисла?*

*Тапан е и раце што тапанаат.
Оган е на полноќ на врвот на ридот,
оваа повторна средба со тебе.*

Исус сака некогo да воскресне

*Повикав низ вратата,
„Дервишите се собираат
на улица. Излези!“*

*„Остави ме не мира.
Болен сум.“*

*„Не ми е гајле и да си мртов!
Исус е овде и сака
некого да воскресне!“*

Само здив

*Ниту христијанин, ниту Евреин, ниту муслиман, ниту
хиндус
будист, суфист или зен. Ниедна вера*

*ниту обичај. Не сум ни од Исток,
ни од Запад, ниту од морето ниту*

*од земјата, ниту природен ниту етеричен,
ниту од елементи составен. Не постојам,*

*не сум битие од овој свет или од другиот,
не потекнувам од Адам и Ева или од*

*која и да е приказна за потеклото. Моето место е
безмесно,
трага на бестрагата. Ниту тело ниту душа.*

*и припаѓам на вљубеноста, сум ги видел обата света
како еден и тој еден го повикувам и го знам,*

*прв, последен, надворешен, внатрешен, само тој
здив кој дише човечки битија.*

Северен ветар

*Постојано прашањето се враќа,
уште колку долго ќе останеш во талогот?
Крени се. Не сетне буричкај по тешките наслаги.
Пушти го матното да се слегне.*

*Некои гламни, и кога со душа горат,
даваат повеќе дим одошто светлост.*

Без оглед колку напрегнато суриш во матната вода,

не ќе ги видиш сонцето и месечината.

*Еден северен ветар доаѓа,
ја мазни жалоста и го отвора небото.*

*Душата сака да излезе надвор
на тој воздух што прочистува
и да не се врати.*

*Душата е туѓинец
што дом се обидува да најде,
дом што не е некаде.
Што сетне пасеш на зошто?*

*Душо, добар соколе,
доволно долго леташе по пасишта.
Завиј сега назад
кон свирката на владетелот.*

Што е суфизмот

*Еднаш прашале еде велик шеик
што е суфизмот.*

*„Чувството на радост
кога нагло разочарување доаѓа.“*

*Орелот му ја однесува чизмата на Мухамед
и го спасува од змиски отров.*

*Не жали по она што не доаѓа.
Некои нешта не се случуваат
спречуваат други несреќи да дојдат.*

(Од „Скапоцениот камен на водата“)

JYHYC EMPE

(1238-1320)

Една од најголемите придобивки на турската култура и нејзината авантура низ историјата, најсјајната ѕвезда на небото на турската поезија е Јунус Емре.

Оваа ѕвезда е родена за да не зајде никогаш!

Неговите зборови живеат во помнењето на народот, продолжуваат да живеат во пишани траги, ги прескокнале вековите, за да денес се сретнеме со еден голем поет и мислител. Јунус Емре од пред 750 години раширил раце за човештвото, на неговото денес и на неговото утре. Секого повикува на сакање без оглед на разликите во јазикот, во верата... Како на просторот на неговата родна Турција, така и ширум светот, „обичниот човек“ ги учи бројните илахии и касидеа кои овој поет ги напишал и компонирал во вокални композиции со неодолива моќ и шарм. Јунус своите илахии и касидеа не ги пишувал за да би ја ширел славата на своето име, туку за да ја буди вербата кај луѓето, а потоа со таа верба во Бога и неговите 124 000 следбеници ја шират љубовта и милоста кон луѓето во целиот свет.

Човештвото сеуште ја нема достигнато космичката љубов на Јунус, неговата бескрајна добронамерност, неговиот обединувачки здив.

Јунус не е личност што произлегол од некоја друга средина, личност што проповеда други идеи. Тој е јазик на култура од каде изникнал. Всушност Јунус е претставник на една култура која е полна со љубов, со добронамерност. (Емин, 1991:5)

Јунус Емре е наш современик, а тоа се докажува со мајсторството на неговите песни. Имено, во времето кога арапскиот и персискиот јазик доминирале во турската литература, тој своите песни ги пишувал на турски јазик. Потоа, обработката на човековите чувства и мисли, коишто со текот на времето не губат од својата важност, возвишувањето на човекот и бога, обработувањето на религиозни теми,

непристрасното претставување на времето во кое живее, бесконечната љубов кон човекот и неизмерната добронамерност.

ЈУНУС ОД САРИКОВ

Иако постојат многу шути податоци за живот и дејствувањето на Јунус Емре, некои извори покажуваат на тоа дека дервишот Јунус талкал по Анадолија (Источна Турција) во време на глад и злоба помеѓу луѓето од различни вери, сталежи и националности, пренесувајќи им ја својата дервишка порака за универзален хуманизам.

„Кој е Јунус Емре“, „кога и каде се родил и починал“ се прашања на кои се обидуваме да одговориме за да го реконструираме неговиот златен еп, односно прашања кои претставуваат мираз низ вековите.

За него имаме многу малку податоци. Дури и годините на неговото раѓање и смрт не се прецизно утврдени. Речиси секој книжевен историчар или антологичар на неговите поеми, донесува сопствено мислење за тие години. Но книжевната историја ја надомести легендата во која Јунус живее мистериозно, исто како што живеел и творел.

Во најпознатата од тие легенди, Јунус Емре се опишува како селанец кој целата своја младост ја поминал во сиромаштија. Некои извори покажуваат на тоа дека е роден во Срикој во близината на Сиврихисар во Анадолија, а живеел и дејствувал во периодот од 1238 до 1320 година во времето на распадот на Селџукката и создавањето на Османлиската држава со често монголски инвазии.

ПЧЕНИЦА ИЛИ ДОБРИНА

Ослабната од многубројните војни, во Анадолија владеел голем глад. Јунус Емре тргнал во потрага по храна за да им помогне на сиромашните. На тој пат, сосема случајно застанал во текето на Хаџи Бекташи Вели, коешто било познато суфиско седиште во Анадолија. Стариот, искусен дервиш, Хаџи Бекташ, штом го здогледал Јунус, веднаш ги забележал неговите убави манири (тој со себе понел овошје за чија што замена ќе бара пченица од дервишите), му понудил на Јунус наместо пленица да му даде добрина, раскошна инспирација, што Јунус го одбил. Хаџи Бекташ ја зголемил својата понуда за десет пати, но Јунус, мислејќи на своите селани и тоа го одбил. На крај, ја добил вреќата пченица што ја побарал и пресрекен се вратил во своето село. Меѓутоа, по кратко време, Јунус почнал да размислува за понудата што му ја дал Хаџи Бекташ, па самиот на себе почнал да си го поставува прашањето, дали можеби згрешил во донесената одлука, бидејќи Хаџи Бекташ изгледал како човек кој влева доверба чии што зборови биле вистинити. Веднаш се упатил кон текето, а таму Хаџи Бекташ повторно љубезно го примил. Јунус го изразил своето каење за брзоплето донесената одлука и повторно ја побарал понудата за добрина, но тогаш големиот дервиш му одговорил: „Е сега не можам да ти го дадам тоа, твојот катанец му го предадовме на Таптук Емре.“ Во суфистичкиот дискурс, тоа значело потрага за патеката која ќе води до вистината на Бога. Јунус тргнал на тој пат барајќи го Таптук Емре, вториот голем анадолиски дервиш, за кого во Турција со векови се пренесува легендата како во Анадолија дошол во бела голубова носија, но се обиделе да го убијат фанатичните традиционалисти кои се појавиле во ликот на орел попречувајќи му го патот. Го спасила жената на еден селанец, која му ги излечила раните и му овозможила да одлети. Гулабот, се разбира, ја означува душата на Таптук

Емре која се протега од едниот до другиот крај на Анадолија, а симболот на оваа легенда зборува за духовната поврзаност на дервишот и селанецот низ цела Турција.

Наоѓајќи го Таптук Емре, Јунус влегол во дервишкиот тарикат каде што преживеал околу 40 години.

Една вечер, по намазот и зикирот (исламски обреди), Таптук Емре го замолил Јунус спонтано да отпее една илахија (религиозна песна посветена на Алах). Јунус му одговорил дека тој не може тоа да го направи. Тогаш Таптук му дал некое овошје да го изеде, а потоа уште еднаш го замолил да се обиде да испее една илахија, притоа велејќи му: „Се сеќаваш ли што ти рече Хаџи Бекташ за катанецот? сега тој катанец е отклучен!“

Дотогаш Јунус не испеал ниту една илахија, но сосема е очигледно дека во текот на тие 40 години медитација, во него зреела поетската дарба, онаа таинствена искра што кај него на прв поглед ја открил Хаџи Бекташи Вели. Кога ја испеал првата илахија, што подразбирало не само содржински, мотивско-тематски да ја „напише“, туку истовремено и да ја компонира, ги одушевил дервишите од неговото братство и ги поттикнал на возвишени чувства. Веќе од првата илахија, Јунус бил препознат како голем поет, чии што илахии и касидеа (религиозни песни посветени на пророкот Мухамед) се необично елоквентни, поттикнувачки и длабоки по својата смисла.

ЈУНУС ГО СЛАВИ МЕВЛАНА

Според мевлевиските извори, Јунус Емре седум години престојувал во Коња и бил близок пријател со поголемиот син на Мевлана, Султан Велед. Двајцата биле негови ученици. Јунус многу тешко ја поднел смртта на Мевлана. Доброволно

учествувал во изградбата на кубето врз неговиот гроб, а по кратко време ја напуштил Коња. (bizim yunus 61)

Постои една легенда која со векови кружи низ просторите на Турција, која најверојатно е апокрифна и во истата се говори за средбата помеѓу Руми и Јунус Емре, па со тоа е и многу корисна за оценување на поетскиот опус на Јунус.

Народниот поет Јунус, застанал очи во очи со стариот поет и филозоф Руми за кого еднаш рекол: „Неговите величествени визији се огледало на нашите срца“. Руми е автор на делото „Месневи“, кое е наречено „епоеа на суфизмот“. Ова ремек-дело на „Исламскиот Данте“ содржи околу 26.000 беити/дистици(стихови) кои воглавно зборуваат за тоа дека Бог се појавува со љубов во дервишката душа односно во човечкото срце кое е прочистено со тарикатот. Според оваа легенда, Јунус, му дал приговор на Руми зошто ова дело го напишал во толкав обем, а потоа истата идеја му била изразена во само два стиха:

***„Месо и коски во облик ставив
И тој во ликот на Јунус се појави“***

Според една друга легенда пак во која актери се овие две славни поетски фигури, Руми изразувајќи почит кон Јунус, во една прилика рекол: „Кога и да се искачам на повисоко ниво, секогаш наидувам на стапките на овој турски дервиш кој никогаш не успеав да го надминам.

ЈУНУС И МОЛА КАСИМ

Од друга страна, како растела моќта на Јунусовата поезија, турските догматици се повеќе станувале против неа. Според една популарна легенда, која сеуште не е докажана, традиционалистот по име Мола Касим одлучил да го уништи ракописот на Јунусовите илахии и касидеа. Седејќи на брегот на реката, почнал да ги отстранува лист по лист пените во кои

тој забележувал хетеричко учење и ги фрлал во реката. Откако ги уништил повеќето од песните, погледот го задржал на едно касиде чијшто завршен двостих гласел:

„Дервише Јунус, не кажувај ниту еден невестинит збор

Ќе дојде Мола Касим да те праша за секој од нив!“

Кога Мола Касим го видел ова предупредување, ја сфатил големината на Јунус и во истиот момент престанал да ги отстранува останатите Јунусови илахии и касидеа. Се претпоставува дека Јунусовите песни кои стигнале до нас преживеале на тој начин, но никогаш не е пронајден оној дел кој Мола Касим го фрлил во реката.

ЈУНУС ЕМРЕ И СУФИЗМОТ

За да го запознаеме и разбереме Јунус Емре не можат да ни помогнат ниту панетизмот ниту пак сличните мисловни системи. Единствената можност за тоа ни е турската култура изградена во рамките на исламскиот мистицизам (суфизам). Истиот ја претендира молитвата и медитацијата преку која се продлабочуваат во Божјата љубов и стануваат се поблиски до него, а суфиите праќаат порака за љубов, хармонија и убавина.

Затоа Јунус Емре, како претставник на суфизмот без сомнение е еден од најголемите хуманистички мислител и поети во светски рамки.

НАЈЗНАЧАЕН НАРОДЕН ПОЕТ ВО ИСЛАМСКАТА КНИЖЕВНОСТ

Јунус Емре бил човек од народот, поради тоа и неговиот начин на изразување бил многу едноставен. Сè што творел му било упатено на обичниот и сиромашен народ со кого се среќавал на бројните патувања. Јунус бил толку популарен што десетина места во Турција тврделе дека неговиот гроб се наоѓа токму кај нив. И денешен ден во Анадолија на разни места ги покажуваат „гробовите на Јунус“. Најголемиот турски поет ужива бескрајна слава, така што поедини градови и предели се натпреваруваат во тоа дали е таму роден и дали таму престојувал. На отворањето на новото турбе за Јунус Емре во Сариќој (1957), присуствувале околу 30. 000 селани кои ги учеле неговите илахии, а посебно следната:

***„Течат реките по рајот, Алах! - зборува, зборува,
булбули летаат, пеат, Алах! - зборува, зборува...“***

Кон крајот на 19 и почетокот на 20- от век, децата во училиште ги учеле неговите илахии. Поради тоа Јунус Емре без сомнение претставува најзначаен народен поет во исламската книжевност. А во турската, секако најголем!

Пишувајќи анадолиско - турски песни, тој ја достигнал кулминацијата во турската традиција. Никој подоцна не успеал да ја надмине таа точка на кулминација иако многу негови наследници и претставници на суфизмот продолжиле да пишуваат по неговиот пример. Додека поголем број од неговите современици и наследници, кои биле заљубени во арапскиот и персискиот јазик, ги користеле нормите, обликот и лексиката на овие јазици, Јунус Емре „побегнал“ кон домашните форми, употребувајќи едноставна метрика и изразувајќи ги своите чувства и мудрости на јазикот на обичниот анадолиски човек.

Одбегнувајќи ја опширноста и сложеноста, тој употребувал едноставни изреки, поетски слики и метафори. Затоа во еден стих рекол

„Премногу зборови се како товар на дрвена кола.“

Јунус Емре остро им се спротивставувал на поетите од урбаната елита кои се потпирале на елегантниот стих во кој што доминирале арапските и персиските зборови, разбирливи само за високо образуваните слоеви. Нивните песни подоцна биле неразбирливи поради застарените зборови. Фури и ден денешен, седум века по неговата смрт, народот го чита и оценува Јунус, без консултација со речник, што не е случај со другите поети кои твореле во периодот од 14 до 19 -от век.

Еден друг податок ги објаснува причините на оваа голема слава која што Јунус ја ужива и пошироко од својот мајчин јазик и својата татковина. Три големи духа, Еразмо Ротердамски, Мартин Лутер и Себастијан Франк, кои во својот живот направиле големи, пресвртнички чекори во преобразувањето на сликата која што средновековниот човек ја имал за себе и за светот во кој што живеел, ги преведувале, ги објавувале и ги подразбирале во своите расправи стиховите на Јунус Емре.

СЛАВЕЈОТ НА ЛЌУБОВТА

Вредноста на дервишот Јунус не потекнува само од неговиот јазик, туку, пред се, од темите и мотивите кои имаат современско значење, односно од неговите универзални концепти. Љубовта како вечна поетска тема го инспирирала и Јунус Емре, но не на начин на кој што ја сфаќале и обработувале западните поети, бидејќи љубовта како поетска тема, во суфиската книжевност била со потполно различна симболика. Љубовта за Јунус Емре е пред сè љубовта кон Бога. Турската дервишка традиција, па и самиот Јунус, Бога го гледаат како потполна совршеност, како апсолутна убавина. Господ е тој, кого Јунус го возвишува, обожава и кон кого ја искажува својата љубов. Тој вели дека секој човек треба да го пронајде патот кон Бога. Тоа духовно патување пред се, бара

самопознавање. Јунус вели: „Вистинското знаење е да се спознаеш самиот себе.“ Да се осознаеш себе си - тоа значи да го запознаеш Господ. Затоа Јунус пее:

„Каква е таа вера без љубов?

...

Вистината за Господ живее во срцето,

...

Оние кои умеат да сакаат не копнеат за рајот

Тие копнеат само за Господ.“

Она што Бог го создал, Јунус се обидува со помош на љубовта да им го предочи на луѓето. Во неговиот свет постојат три темелни вредности: Господ, човек и љубов. Јунус е поврзан со господ преку љубовта. Јунус на човекот гледа со љубов. Според него, љубовта е решението за секој проблем:

„Јас не дојдов за кавга,

Мојата работа е љубовта,

Куката на пријателот е волјата,

Добра волја да создавам дојдов.“ (Özçelik, 2010:9)

Неговиот дервишлук, заснован на монистичкиот поглед кон Господ, за разлика од догмата, држи да човекот не е само божјо створение туку и божји одраз. Затоа Јунус Емре е поет на денешницата, не само на турската денешница, туку и на целиот свет, во кој на драстичен начин војуваат љубовта и омразата, во кој војната е непосредно зло и целосен противник на хуманоста. Еве како Јунус гледа на злото, војната и омразата:

„Јас не сум на светов поради војна и омраза,

Љубовта е мојот животен повик.“

Тој бил првиот и најуспешен поет кој ја воспоставил „естетската етика“ затоа што неговата поезија е врзана за сите, посебно за они со „скршени срца“,...

***„Водата која излегува од фонтаната
не може да биде и горчлива и слатка.“***

Јунус Емре е многуслоен поет со мајсторски стих, во срцето исполнето со љубов, добродушен, мирољубив, заслужен, напреден. Му се восхитуваме на љубовта што ја има кон луѓето, му се восхитуваме за добротата, за чувството на правда и за угнетените. Во своите песни тој ѝ се спротивставува на религијата која стравот го зема за свое оружје:

***„Дојдете да се запознаеме,
Да ја олесниме работата,
Да сакаме, да се сакаме.“***

Јунус сите луѓе ги гледа еднакви и рамноправни:

***„Гледај ги сите луѓе еднакво,
И понижениот гледај го како херој!“***

Неговото универзално братство ги надминува сите меѓународни поделби и секти:

***„За оние кои вистински го сакаат Бог и Неговите
патишта
сите луѓе на светот се браќа и сестри.“***

Осудата на верската нетолеранција и повикот за единство на целиот човечки род, дервишот Јунус го изразува на ваков начин:

***„Ниедна вера не се спротивставува на нашата;
Вистинската љубов се раѓа тогаш кога сите вери
ќе се обединат.“***

Овој поет се спротивставува на сите кодекси што ги поставиле луѓето, изразувајќи го тоа преку своите стихови:

**„Ако си повредил,
Не само што ова твое клањање
Нема да те спаси
И седумдесет и два народи
Не можат да те измијат.“**

Преку стихови ги објаснува и недостатоците на законите:
**„Тој што седумдесет и двата народи не ги гледа со
исти очи, и да е човек од законот, насилник е.“**

**„Тој што не направил грешка значи ништо нема
направено. Најголема грешка во животот е самиот да се
сметаш безгрешен.“**

**„Не постои големо богатство без крадење и многу
муабет без лага.“**

**„На оној кој се збогатил без труд, кој научил без
книга, кој профитира од религијата, ѓаволот му бил
водич.“**

Пред седумстотини години Јунус Емре пеел за народот и за сите луѓе ширум светот, барал општествена правда, а врвот на интелектуалната и естетска традиција на турскиот хуманизам го достигнал кога рекол:

**„Дојди, па веќе еднаш сите браќа да бидеме,
Да си го олесниме животот,
Да сакаме, да се сакаме,
Овој свет на никого нема да остане.“**

Со тоа, Јунус Емре станува најзначајна литературна фигура во Анадолија која кој во себе го впила учењето на исламот и ги синтетизирала исламските примарни вредности и народната дервишка песна. Неговиот бејт (стих) ја нагласува

важноста на човековата внатрешност, моралните вредности, притоа на исламот не гледа како темелна ригидна формула, туку како на слобода на совеста и на фундаменталниот морал. Дервиш Јунус вели:

***„Ние ги сакаме луѓето
затоа што тие се створени од Бога!“***

...
***„Човекот кој ги гледа чудата на љубовта
ја заборава својата вера и нација.“***

Во своето како и во ова наше време, Јунус ни донесува духовна ориентација и естетска атмосфера... Полна со универзални вредности, неговата поезија, изразува екстаза во комуникацијата со природата и зближување (соединување) до Бога.

***„Овој свет е млада невеста облечена во сјајна
црвена и зелена венчаница:
гледај го, не можеш доволно да земеш од таа
млада...“***

Дервишот копнее да се врати кон Божјата стварност од кој што, како претставува, привремено е одвоен. Агонијата на суфиите се состои во тоа што тој е одвоен од Господ:

***„Носен од ветерот, играм, горам
Љубовта во крв ме покри
Губам памет, ах што зборувам?!
Дојди да видиш љубовта што ми стори.“***

Суфиската потрага има три фази: прочистување, просветлување и соединување. Дервишот не може да се надева дека ќе стигне до соединување со Бог, со својот сакан, се дури не се одрекне од она што Јунус го нарекува свое крајно

царство. Смртта на јас / его, тој го опишува на многу впечатлив начин:

***„Од овој свет подигни ме!
Расплакана, прегрни ме!
Твоето враќање ме радува...“***

Дервишот не се плаши од смртта, тој верува во бесмртноста поради Божјата љубов кон него:

***„Не плаши се од смртта,
Твојот живот е вечен...“***

Во идеите како и во поезијата на Јунус Емре, нема место за крутост, омраза и кавга. За неговата поезија, хуманизам, филозофските, религиски и животни размислувања на најверодостоен и најексплицитен начин говорат неговите стихови, директни и лесно достапни како за тогашниот необразован, така и за денешниот модерен, образуван читател. Во тоа се состои неговата популарност, а тој до денес останува ненадминлив турски поет.

Хуманистичката компонента на неговите дела го довела во врска со некои великани на западната книжевност. Интересен е фактот дека Јунус Емре починал истата година како и големиот италијански поет и хуманист Данте Алигиери. Меѓутоа тоа не е единственото нешто што ги поврзува овие два поети. Познато е дека Данте се залагал за употребата на италијанскиот наместо латинскиот јазик, додека пак Јунус Емре се залагал за употреба на чист, народен турски јазик, наместо арапскиот и персискиот.

Некои турски книжевници го нарекувале турски Сервантес, други пак, го споредувале со Ататурк итн. но, едно е сигурно, дека Јунус Емре успеал да створи нов, само за него својствен поетски израз.

Да не постоеја бројните стихови на Јунус Емре, сочувани и покрај неизвесните времиња во кои живеел, сè што би знаеле за него би биле легендите.

Роден во немирни времиња, Јунус ја вршел својата поетска мисија. Споредлив со големите метафизички поети или со оние конечни осаменици на Барокот, распнат меѓу две крајни состојби на универзумот - Мистиката и Еросот: две метафори кои што се доминантни во сите импресии за неговата поезија - Јунус Емре направил врвен подвиг! Успеал да ја сочува поезијата на неговата родна Турција од служењето со персискиот јазик и низ своите совршени стихови да ја оствари онаа вечна и многу загадочна „сложена едноставност“, благодарейќи на која што ги надживеа столетијата, а притоа останал разбирлив за обичните овчари, неписмените, исто толку колку што го разбирале и учените толкувачи и љубители.

Во негова чест, 1991 год. од страната на УНЕСКО е прогласена како „Година на љубовта на Јунус Емре“. Секако дека УНЕСКО тоа не го има направено случајно. Сигурно дека на светот во тој миг му требаше силниот глас на овој поет, неговата опомена и повикот на љубовта со најискрени изрази како што се:

***„Дојди да се измириме
Долино моја да се запознаеме,
И да си странец дојди,
Да се измириме, да се запознаеме.“***

Да се знае за Јунус Емре денес, значи да се познава самата суштина на Анадолија, како и самиот турски јазик со сето негово богатство и убавина.

По повод Јунус Емре, човекот кој му се обрати на светот и ги повика луѓето на единство, правда, мир и братство, нашиот долг е: поткрепа на добрата волја, слободата на мислењето и љубовта. Сето ова сме должни да му го кажеме на светот.

ПОЕЗИЈАТА НА ЈУНУС ЕМРЕ

Тасавуфската книжевност, своето највисоко ниво на развиеност го уживала токму со творештвото на Јунус Емре. Неговите многубројни песни се собрани во неколку книги. Најпознати негови збирки поезија се: **Диван** и **Рисалет-ун Нусхије**

Напишано во времето кога турскиот јазик преминува на ниво на литературен јазик во Анадолија, **Диван** е неговото најголемо дело. Љубовта кон Бога изразена со многу восхит и богат лиризам која што ја рефлектираат неговите песни, се сместени во ова негово дело. Оригиналниот примерок од ова дело за жал, не е достапен, а еден од најстарите примероци се наоѓа во библиотеката „Сулејмание“.

Со вкупно 573 беити(стихови), во калапот на арузната метрика, **Рисалет-унНусхије** е второто поголемо дело на Јунус Емре. Напишано во 13 век (1307-1308), претставува прво дело во турската книжевност во кое што се прикажани неговите мистички погледи кон светот, начинот на верување, неговиот поглед кон светот и суштината на животот. По почетниот дел кој го сочинуваат 13 беити, се наоѓа кратка проза во која Јунус го опишува создавањето на човекот. Според него, човекот е составен од: вода, оган, воздух, земја у душа, притоа вели дека по смртта, четирите елементи повторно се враќаат во својата првобитна положба, а душата е бесмртна. Во понатамошниот дел значајно место им е отстапено на еповите кои го рефлектираат духот, задоволството, трпението, паметот...

ИЗБОР ПОЕЗИЈА

Дојди да видиш љубовта што ми стори

Чекорејќи во оган душата ми гори

Љубовта во крв ме обои

Ниту сум нормален, ниту пак луд

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

Како силни ветришта што вијат

Низ прашлив пат јас одам

Како силна бура се виорам

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

Течам како бесна река

Срцево скршено, боли

Мојот господар е далеку а јас го молам

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

Или раката моја земи ја

Или кон целта упати ме

По плачот силен насмевни ме

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

Од град до град јас патувам

И шејховите ги прашувам

Гурбетлакот во мене гори

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

Избудален од љубов, лутам ко Меџнун

Саканата ко прав во ветрот се бори

Се будам и повторно мрак гледам

Дојди да видиш љубовта што ми стори.

*Беспомошен е мистик Јунус
До петици силно вљубен
А пријателот го кори
Види љубовта што ти стори.*

Твојата љубов те однесе
*Твојата љубов те однесе
Потребна си ми, потребна
Ќе изгорам, ќе се спепелам
Потребна си ми, потребна.*

*Не ми треба богатство
Не ме боли немаштијата
Со твојата љубов се лажам
Потребна си ми, потребна.*

*Љубовта твоја вљубените ги убива
Во морето на вљубените ги сокрива
Со црна судбина ги покрива
Потребна си ми, потребна.*

*Од љубовно вино јас пијам
Ко Меџнун во гора се кријам
Ти си мој немир вчера и денес
Потребна си ми потребна.*

*На суфиите збор им треба
На верници рај им треба
На вљубени Меџнуним требаат Лејли
Потребна си ми потребна.*

Ако ме снема, ако ме убијат
И пепелта ја растурат
Мојава земја по тебе ќе вика
Потребна си ми потребна.

Ние еве заминавме

Ние еве заминавме
Тие што остануваат ги поздравуваме
На сите што за нас молат
Поздрав овој наш нека е.

Судба половина ни скрши
Јазикот ни без збор ќе е
За нашата болест што прашаа
Поздрав овој наш нека е.

Моето тело се отвора
Кошула без ракави ќе е
На оние што нè капат
Поздрав овој наш нека е.

На чело ни белег стои
Пријателот вечен ќе е
За нас вечно што ќе моли
Поздрав овој наш нека е.

Кому му се пише оди
Неповратен пат тој ќе е
За оние што ќе прашаат
Поздрав овој наш нека е.

Јунус дервиш збор си збори
Всушност тоа солза ќе е
За оние што нè знаат
Поздрав овој наш нека е.

Слуга сме и на љубовта

Слуга сме и на љубовта
Копнежот е наш султан пре
Ако умреме од возбуда
Простена ќе е нашата крв

Откако љубовта од мене ме зеде
Откако со пријателска љубов сум полн
Откако низ твојот пат одам везден
Пријател ми е и вера и сон

Ни веѓи се тоа ниту очи знајни
Нашата љубов не бледнее не
Нашата страст не се тела стројни
Нашата розова градина вечност е сè

Небаре Џејхун солзи леам
Небаре тутун горчлива болка имам јас
Небаре Лејла и Меџнун тлеам
И сè така се шири нашиот дуќан и глас

Против судбина не се може
Сè што доаѓа ќе броди трај
А ние сме на сè стожер
Нашиот керван така оди знај

Јунус еве пак збор си фати
Овој свет нула е зар не

*Лажен ти свету ти слаба градба
Дури и тебе те зграпчи да или не*

Оди оди лажен свету

*Оди оди лажен свету
Азар не си лажен кажи Седумпати не ли згасна
И потоа пак оснажи*

*Мене оган ми остави
Димот ми во очи влезе
Со истите очи мои
Зарем не се смееш денес*

*Лажен свету лажен свету
А зар лажен не си кажи
Во топче обично платно
Мухамеда не ли го задави*

Господе каква е оваа болка

*Господе каква е оваа болка
Никаков лек што ѝ нема
Каква ли е ова рана
Небаре пушта слана*

*На мојот чуден копнеж
Не ѝ здодева љубов
Посилен е од татнеж
А моја не е руба*

*Дури кога се враќа
Совети за да ми даде
Безмерна чувствувам среќа
И ни траг од копнеж страден*

Тој што сам во себе е
Љубовта не ќе го грее
Тој што не се откаже од себе
И не ќе втаса до себе

Пазар на љубов е тоа
Душите се продаваат троа
Евтина е мојава душа земај
А купувач сепак нема

И вљубениот е човек
Негова стока е светот
Тој не ќе е довек
Со задгробен екот

Светот е чудно длабок
Подлабок од задгробен блесок
Има место за вљубениот слабок
Незнаен во сиот тресок

Глас глупав се шири
Љубовта оти е мртва
Всушност умираат птиците
А љубовта е мечка

Бегу ако си вљубен
Не скршнувај од патот
Иако глави се губат
И крв тече место злато

На праведниците плоштадот
Посвет им е од сводат
Чевганот тие го пуштаат
А топката не ја ни гледаат

Јунус вкуси од сите болки
Дури потоа си замина токму
За враќање не бара жртва
За ова умот му е мртов

За тоа што јас те љубам
За тоа што јас те љубам
Избраници славни зборат
Нека зборат нек' изгорат
Живот без тебе јас мразам

Кој од тебе сласт не сетил
Душа кој не в страст чувствува
Тој себе си сал се гнети
И ко скелет тој патува

Во овој миг те сретнав
Трпение си отфрлив
Сал миг да сум со тебе
Повеќе чини од мене

Тој што пред тебе ќе пукне
Умот нека му штукне
Тој кој не те сака
Вечна би му мрака

Ако во твое срце втасам
Два света ќе навјасам
Без тебе жар не жари
Со тебе старите не се стари

Илјада лета да имам
На твојот праг ќе ги скрасам
Ако вистински јас љубам
Дури и смрт брза нека ме втаса

Љубовно пијанство гаиш
На Јунус прекорно знаме
А тој трае ли трае
Остри ли остри камен

Еј другари не пристапувајте ми
Еј другари не пристапувајте ми
И сам не знам што ли ми е
За наука не прашувајте ме
Од чудна лудост јас сум свиен

По сè изгледа од љубов горам
Срцево ми кон сите вас ита
Не знам со себе што да сторам
Несвесен кој сум така скитам

Замаглен од води страсни
Ту сум пијан а ту трезен
Без здив чинам јас ќе згаснам
Ниту спијам ниту сум буден

Не велите шејх е веќе
Совети ќе дава сèшто
Чинев знам и јас бев среќен
Сега гледам не знам ништо

Ашик Јунус пат љубовен
Фати тој пат знај сал твој е

Во шејхот свој се најдов себе
Надвор од мене ни светот не е

Откако те засакав

Откако те засакав
Ум ми летна остана сам
Гледајќи по реките
Во море запливав знам

И капка од пламенот љубовен
Го гори сиот морски шир
Овој пламен е погубен
Што не дава спокојство и мир

Вљубените слободно живеат
Тие скитаат без грижа сè
Откако љубовно сонце ме огреа
Ми се насмевна сиот свет

Се вљубил ете и славејот
Негова сакана е роза цвет
Го видов на праведниците лицето
И станав против секаков гнет

Ти што ми ја дари љубовта
Со неа што ли да сторам што
Над мене и во мене светлина
Од мене кој е посрекен кој

Бев суво дрво дрвосано
Фрлено така крај пат
Станав момче заљубено
Со сончев покривач злат

Јунус дури ако љубиш потоа
Мискин ќе можеш да се викаш ти
Тој што љуби вистински
Знае како чука срцето ми

Ако ја сакаш љубовта

Ако ја сакаш љубовта
Душа да и бидеш ти
На престолот на вљубените
Султан ќе станеш ти

Повеќе свет ако сакаш
Болката ќе ти биде свет
Кога ти правда ќе најдеш
Таа тајна ќе остане сè

На патот на правдата
Биди трендафил а не трн
Ако си трн ќе изгориш
Оставајќи траг свој црн

Молитвата света
За трпение е трај
Ако го напуштиш светот
И тој ќе те напушти знај

Нездивот на праведните
Им беше украс скап
Ако во својот здив ти пропаднеш
Знај ќе останеш празен и тап

Од овој свет откажи се
Тоа е молитва зар не

*Ако си верник поклоник
Откажувањата се сè*

*Ако без мајка ти останеш
Ако правда загубиш пак
Облеки облечи ти зелени
И излези на зрак*

*Правдата на соседот
На вратот ако ја носиш твој
Твојата сакана е пеколот
И ќе те врзува за навек тој*

*Јунус овие зборови
Од праведните ги позајми по ред
Нив тој ќе ти ги подари
За да ти послужат в свет*

*За сите вљубени
Велат нашле спас
И вие сте добредојдени
Имате место кај нас*

(Од „Да сакаме да нè сакаат“)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- Ahmet, Necdet; **Tekke şiiri**, İnkılap Yayınları, İstanbul, 1997.
- Aksan, Doğan; **Yunus Emre Şiirinin Gücü**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2005.
- Aksu, Ali; **Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 5** (1) 2001.
- Araz, Nezihe; **Dertli Dolap**, Dünya yayıncılık, İstanbul, 1996.
- Banarlı, Nihat Sami; **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi** C.1-2, MEB Yayınları, İstanbul, 2001.
- Barks, Coleman, Moyne, John; **Like This Rumi**, Maypop Books, 1989.
- Chittik, William C. **The Sufi Path of Love: the Spiritual Teachings of Rumi**, SUNNY Press, New York, 1983.
- Demirci, Mehmet; **Sorularla Tasavvuf ve Tarikatlar**, Damla Yayınları, İstanbul, 2004.
- Dilaver, Faruk; **Gel Dosta Gidelim**, Emre Yayıncılık, Ankara 2007.
- Doğramacı, Mehmet; **Bizim Yunus, Yunus Emre Hayatı ve Divanı**, Kitsan, İstanbul (tarihsiz)
- Duru, Talat; **Belgelerle Yunus Emre**, Özel Yayın, Konya 2004.
- İkbāl, Afaz, **The Life and Work of Jalal-un-din Rumi**, The Octagon Press, London, 1983.
- Kabaklı, Ahmet; **Yunus Emre**, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2006.
- Kafesoğlu, İbrahim; **Türk Millî Kültürü**, İstanbul 1995
- Kaleli, Lütfi; **Alevi-Sünnî İnançında Mevlâna-Yunus ve Hacı Bektaş Gerçeği**, Alev

Yayınları, İstanbul, 1993.

- Kaplan, Mehmet; **TürkEdebiyatıÜzerineAraştırmalar C. 1**, DergahYayınları, İstanbul, 1976.

- Kara, Mustafa; **MetinlerleOsmanlılardaTasavvufveTarikatlar**, SırYayınları, İstanbul, 2004.

-Karataş, Yalçın; **SevgiSeliYunus Emre**, SandıklıBelediyesiYayınları, Sandıklı 2001.

-Karakoç, Sezai; **Yunus Emre**, DirirlişYayınları, İstanbul 1999.

-Keskin, Özgen; **Yunus Emre Var Yarına**, BabıaliKültürYayınları, İstanbul 2009.

-Köprülü, M. Fuat; **TürkEdebiyatında İlk Mutasavvıflar**, DİB Yayınları, Ankara 1966.

- Matson, F.R., **Tehnolojik development of pottery in Northern Syria during the Calcholitic age**, Journal of the American Ceramic Society, 28, 1945.

-Özbay, Hüseyin, Tatçı, Mustafa; **Yunus Emre, MakalelerdenSeçmeler**, MEB Yayınlarıİstanbul, 1994.

-Özçelik, Mustafa; **Yunus Emre**, BeyanYayınları, İstanbul, 1991.

-Öztelli, Cahit; **Yunus Emre**, ÖzgürYayınları, İstanbul, 2004.

-Sepetçioğlu, M. Necati; **BenimAdımYunus Emre**, İrfan Yayıncılık, İstanbul 2004.

-Şahin, İnci; **Yunus Emre**, SemerkantYayınları, İstanbul, 2003.

- Timuroğlu, Vecihi; **Yunus Emre Üzerine Bir Deneme**, EskişehirSanatDerneği, Eskişehir, 2004.

- Turan, Osman; **Selçuklularveİslamiyet**, İstanbul 1993.

- Usta, Aydın; **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 37, Aralık, 2016.

-Yakıcı, Ali; **Yunus Emre'ye Şiirler**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991.

-Yakıt, İsmail; **Yunus Emre'de Sembolizm**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.

-Yaşar, Selahaddin; **Yunus Emre**, Yeni Asya Yayınları, İstanbul (tarihsiz).

-Yılmaz, Faruk; **Yunus Emre**, Marifet Yayınları, İstanbul 1992.

- Да сакаме - да нè сакаат, НИП „Нова Македонија“, Редакција „Бирлик“, Скопје, 1991.

- Млада месечина, декември 1992

- Млада месечина, мај 1993

интернет страници:

<http://www.rumi.org.uk/>

<http://www.khamush.com/>

<http://www.rumionfire.com/>

<http://sino.mk/wp-content/uploads/2015/02/Rumi-Skapoceniokamen-vo-vodata-20141003.pdf>

Проф. др. Махмут Челик

Махмут Челик е роден на 3.октомври 1967 год. во општина Врапчиште - Гостивар. Основното образование го започна во ОУ „Чеде Филипovski“, а средно образование заврши во гимназијата „Панче Поповски“ во Гостивар. Во 1995 год. дипломираше на групата за туркологија при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Веднаш по дипломирањето, Челик, ја започна својата просветителска кариера најпрвин во основното училиште „Јане Сандански“ -Скопје, а потоа и во гимназијата „Панче Поповски“ во Гостивар како и во средното медицинско училиште „Никола Штејн“ во Тетово. На Институтот за образовни науки во Пловдивскиот Универзитет се стекна со магистерска титула, а во 2009 год. успешно ја одбрани и својата докторска теза на филолошкиот Факултет при универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Челик, магистрираше и докторираше на темата детска книжевност и сите свои трудови на ова поле успешно ги спроведува. Истата година, со негов допринос беше отворена и катедрата за турски јазик и книжевност на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип каде што работи како професор и шеф на катедра.

Махмут Челик е член на повеќе научни одбори. Учествовал на многубројни домашни и меѓународни конференции, симпозиуми, конгреси и проекти, а има издадено и повеќе книги.

М-р Ивана Котева

Ивана Котева е родена на 3 октомври 1985 год. во Кочани. Основно училиште заврши во родното место, а средното образование во ДСМУ „Јане Сандански“ - Штип. Високото образование го продолжи во 2012 год. на Филолошкиот факултет при универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип на Групата за турски јазик и книжевност. По дипломирањето во 2016 год. се запиша на магистерски студии на студиската програма турска книжевност, а во 2018 год. ја одбрани магистерската теза под наслов „Поетското творештво на Илхами Емин објавено на македонски јазик“. Од 2019 год. работи како лектор по турски јазик и книжевност на Групата за турски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип.

Котева, има напишано повеќе научни написи за турската книжевност со кои учествувала на меѓународни и домашни симпозиуми и конференции.

СОДРЖИНА

РЕЦЕНЗИЈА	5
ПРЕДГОВОР	7
ПОЧЕТОЦИТЕ НА ТУРСКАТА КНИЖЕВНОСТ	11
ПРОЦЕСОТ НА ИСЛАМИЗАЦИЈА КАЈ ТУРСКИОТ НАРОД.....	14
ПОЈАВАТА НА СУФИЗМОТ/ ИСЛАМСКИОТ МИСТИЦИЗАМНА ТУРСКОТО ПОДНЕБЈЕ.....	17
МЕВЛАНА ЏЕЛАЛЕДИН РУМИ (1207-1273).....	21
СРЕДБА СО ШЕМСИ ТЕБРИЗИ.....	23
НОЌ НА СОЕДИНУВАЊЕ.....	25
РУМИ И ИСЛАМОТ	28
НЕГОВОТО ТОЛКУВАЊЕ НА СУФИЗМОТ	29
ВЉУБЕНИК ВО НЕДОПИРЛИВОТО	35
ТВОРЕШТВОТО НА МЕВЛАНА.....	37
„МЕСНЕВИ“	37
ИЗБОР ПОЕЗИЈА.....	39
ЈУНУС ЕМРЕ (1238-1320)	49
ЈУНУС ОД САРИЌОЈ.....	52
ПЧЕНИЦА ИЛИ ДОБРИНА	53
ЈУНУС ГО СЛАВИ МЕВЛАНА	54
ЈУНУС И МОЛА КАСИМ	55
ЈУНУС ЕМРЕ И СУФИЗМОТ	56
НАЈЗНАЧАЕН НАРОДЕН ПОЕТ ВО ИСЛАМСКАТА КНИЖЕВНОСТ	57
СЛАВЕЈОТ НА ЉУБОВТА.....	58
ПОЕЗИЈАТА НА ЈУНУС ЕМРЕ.....	65
ИЗБОР ПОЕЗИЈА.....	66
БИБЛИОГРАФИЈА:	77

